

# η Ρίζα και το Ριζίτικο

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΡΙΖΙΤΩΝ ΚΑΡΑΝΟΥ 2007

Χανιά-Αύγουστος 2007

www.rizitiko.gr • ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΧΑΝΙΩΝ • ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ: Παγκρητική Ένωση Αμερικής Αρχείο Κρήτης, των Ηρώς και Γιώργου Σγουράκη

## Ρίζα

Ρίζα είναι λέξις κοινοτάτη και σήμερα εν Κρήτη, όπως και προ 700 ετών, σημαίνουσα τας υπωρείας βουνού. Ταύτης γίνεται μεγάλη χρήση εις τα δημόδη άσματα των Δυτικών επαρχιών, τα οποία και ονομάζονται ένεκα τούτου ριζίτικα τραγούδια.

Ριζίτες δε οι κατοικούντες τας ρίζας (υπωρείας) των βουνών, προσωνυμία την οποίαν μεθ' υπερηφανείας φέρουν ούτοι, κατ' αντίθεσιν προς τους κατωμερίτας, τους κατοίκους δηλ. των πεδινών μερών και των πόλεων.

Η λέξις Ρίζα έφθασε μέχρις ημών από της απωτάτης αρχαιότητος και απεδίδετο εις πλείστους όσους συνοικισμούς κειμένους εις τας υπωρείας, τα αντερείσματα των ορέων της νήσου.

Ειδικώς περί το μέσον των Ριζών των Λευκών Ορέων, όπου σήμερα κείται το χωρίον Μεσκλά, τοποθετείται η αρχαία πόλις Ριζηνία, ης οι πολίται, κατά τον Στέφανον Βυζάντιον Ριζηνιάται (Ι. Μαυρακάκη: Η αρχαία πόλις Ριζηνία). Απόσπασμα από το βιβλίον του Γεωργίου Α Σηφακα με τίτλο «ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΙΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΚΗΣ ΣΥΚΛΗΤΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ ΩΣ ΦΕΟΥΔΟΥ ΕΙΣ ΕΝΕΤΟΥΣ ΕΥΓΕΝΕΙΣ ΕΝ ΕΤΗ 1252»

Ρίζα: Δί' ης ρρει το ζην άνω τοις δένδροις. Παρά το ρρειν διαυτής το ζην. Βλέπε Etymologicon Magnum σελίς 704,10 Μάρκος Μουσούρος 1499

Ρίζα, η ΑΝ και ριζό το Δ. βάσις, θεμέλιον, γένος η φύτρα.

-(αρχ.) πρωταρχικός πυρήν, εξ ου προέρχεται νέοντι

-(χημ.) ομάς ατόμων της οποίας η ύπαρξις εις έν μόριον γίνεται παραδεκτή ως εκ της επιδεικνυομένης υπ' αυτής ποιας τινός ατομικότητος κατά τας χημικάς αντιδράσεις.

-Σύμπλεγμα στοιχείων μένον αμετάβλητον εις άλλας ενώσεις

-η ρίζα λεγ και η ο βαθμίς αυτής λογ εκφράζει την έννοιαν του λέγειν.

Ρίζα= η ρίζα η η αρχή παντός πράγματος, καταγωγή γεννεά, γενεαλογία- σελίς 876 Ιωαν. Σταματάκου 1972 Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης.

## Δεν τραγουδούμε Ριζίτικα με το μυαλό, τα τραγουδούμε με τη ψυχή



## Ριζίτης

Ριζίτες: οι (Ριζίται, οι) **προσωνύμιο των κατοικούντων τους πρόποδας των Λευκών Ορέων Κρήτης. Μετά των Ανωμεριτών, δηλαδή των κατ' εξοχήν ορεισιβίων κατοίκων, απετέλουν την τάξιν εκ της οποίας προήρχοντο οι Κρήτες πολεμισταί.**

( εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς έκδοση 1963, σελίς 579, τομ.11 )

- πρόσωπο που ζει στις ρίζες των Λευκών Ορέων (Μπαμπινιώτης Γ.)

- Ριζίτες οι κατοικούντες τας ρίζας (υπωρείας) των βουνών, προσωνυμία την οποίαν μεθ' υπερηφανείας

φέρουν ούτοι. Απόσπασμα από το βιβλίον του Γεωργίου Α. Σήφακα.

Στους Ριζίτες απέδιδαν οι σύγχρονες διεθνιστικού τύπου εγκυκλοπαίδειες, την φύλαξη του πολιτισμου μας χαρακτηρίζοντάς τους, ως τάξιν εκ της οποίας προήρχοντο οι Κρήτες πολεμισταί.

(εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς εκδόσεις, 1963 σελίς, 579 τομ.11 )

την ίδια ακριβώς ιδιότητα έγραφε και το 1499 στο λεξικο του ο Μάρκος Μουσούρος για τους Κουρήτες: **Προπερισπάται επί του έθνους, ως το, Κουρήτες τ' εμάχοντο** και Αιτωλοί. (Etymologicon Magnum Μάρκος Μουσούρος 1499)

Εκδότης [www.rizitiko.org](http://www.rizitiko.org)  
Υπεύθυνος  
Μουζουράκης Δ. Ευτύχης  
Συγγραφέας – Ριζίτης

Έδρα: Σκαφιδάκια Κυδωνίας Τ.Κ. 73005, Χανιά Κρήτης, Ελλάς  
Branch: Skafidakia Kidonias 73005, Chanea Hellas  
email: [rizitiko@rizitiko.com](mailto:rizitiko@rizitiko.com)  
τηλ. +30 6973 495 701

## Ριζιτών αξίες

Γράφει ο Μίκης Θεοδωράκης προλογίζοντας το δίτομο δοκιμιακό έργο του «Το χρέος»: «Τίποτα δεν είναι πιο αναγκαίο και πολύτιμο παρά η ελευθερία. Αν δεν έχεις τροφή, αν δεν έχεις γνώσεις, αν δεν έχεις ανέσεις τότε υποφέρεις. Αν δεν έχεις ελευθερία τότε δεν υπάρχουν γιατί δεν μπορεί να λογαριάζεσαι άνθρωπος».

Γράφει ακόμη: «Τι είναι η ελευθερία; Ελευθερία είναι η ευθύνη, είναι να είσαι υπεύθυνος, να κρατάς κάθε στιγμή σε κάθε περίπτωση το μερίδιο της ευθύνης που σου αναλογεί μέσα στον καταμερισμό της ομάδας και της κοινότητας.

**Ελευθερία είναι το χρέος».**



Μόλις εμφανίζεται ένας κίνδυνος για την ανθρώπινη κοινότητα, ο ριζίτης αντιδρά ως αν αυτό να αποτελεί προσωπική προσβολή, πρόκληση στην παλικαριά του. π.χ. η μάχη της Κρήτης κατά των ναζί το 1941 ο εθελοντικός Μακεδονικός αγώνας το 1903-1909 κατά των αλλόθρησκων και αλλόεθνων συμφερόντων κλπ. Ακούστε πως εκδηλώνεται η συνείδηση του ριζίτη σ' ένα ριζίτικο της δυτικής Κρήτης:

**«Μάνα δεν κάνω κολατσιό, μάνα δεν κάνω γιόμα αν δεν σκοτώσω το θεργιό που 'δα οψες στη βρύση και είδα do μάνα κι έβγαине από ένα καλαμιώνα κι είχε τσι κεφαλές διπλές, τα μάτια δυο ζευγάρια τα αντόδια πικνοφυτεύτα τσι ορές δεμαθιασμένες και σφύριζε και φώνιαζε».**

Κανείς βασιλιάς δεν τον κάλεσε για να του δώσει την εντολή να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο. Είναι η λεβεντιά του, το φιλότιμο που δεν τον αφήνουν να ησυχάσει. Αυτό είναι το διακριτικό γνώρισμα του ριζίτη τοπικού ήρωα. Κερδίζει την κοινωνική αποδοχή ευεργετώντας, όχι ασκώντας βία πάνω στους άλλους.

Εδώ ο ήρωας είναι απόλυτα ταυτισμένος μ' ένα πρότυπο ζωής, μ' ένα κώδικα αξιών που συνδέεται με την τοπική παράδοση.

Δεν είναι ζήτημα διαπραγμάτευσης, πειστικών επιχειρημάτων, ρεαλιστικής εκτίμησης, ο ριζίτης ήρωας ενσαρκώνει ένα συλλογικό ιδεώδες θεμελιωμένο σε

μια μακρά σειρά ηρωικών πράξεων και θυσιών, που συνειδητά ή ασυνειδητά καθορίζουν την ύπαρξή του. Δεν έχει άλλο τρόπο να υπάρξει. «Εγώ είμαι ο τάδε ο ξακουστός και ο τάδε ξακουσμένος». Μέσα σε αυτό το «Εγώ» συνυπάρχουν η ελευθερία και η αξιοπρέπεια του ατόμου, η ατομική ευθύνη απέναντι στο σύνολο, την ιστορία, την παράδοση, τους ζώντες και τους νεκρούς. Υπάρχει η αντίληψη πως πρέπει να είναι ο άνθρωπος, όλα συγχωνευμένα σ' ένα πρόσωπο που δεν έχει να κάνει με την ζωούλα και με το συμφεροντάκι του ατόμου. Η ελληνική αντίληψη του προσώπου έχει μια επαναστατική δυναμική γιατί δεν υπόκειται σε κανένα εκβιασμό της εξουσίας. «Όσο που να 'χω την πνοή έτσα που είμαι θα 'μαι».

Με την αντίληψη του προσώπου, δηλαδή με την αρμονική σύνθεση του ατομικού με το συλλογικό, συνδέεται στενά η ελληνική αντίληψη για τον ριζίτη ήρωα. Ο χαρακτηριστικός ήρωας της λαϊκής μας παράδοσης είναι ο ήρωας πρόμαχος, που είναι έτοιμος κάθε στιγμή να **θυσιάσει τη ζωή του για να ζήσουν οι άλλοι, όχι να θυσιάσει τους άλλους για να ζήσει αυτός**. Ο Ριζίτης μπορεί κάλλιστα να συγκριθεί με την αρχαία ελληνική έννοια του Ανθρώπου.

Την ελληνική έννοια του Ανθρώπου εάν θέλομε να αναζητήσομε θα προστρέξομε εις τους Έλληνες πνευματικούς ηγέτες ιδίως τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη.



Εν πρώτοις τον άνθρωπο των Ελλήνων δεν πρέπει να συγχέομε με το άτομον των νεότερων ατομοκρατικών. Άλλο άτομο και άλλο άνθρωπος. Το άτομο δεν συναισθάνεται εαυτόν ως οργανικό μέλος ενός κοινωνικού συνόλου. Το άτομο εμφορείται από ποταπόν εγωισμό μη επιτρέποντα εις αυτόν να κατανοήσει και να ενστερνισθεί το πνεύμα της κοινωνικότητας.

Ο άνθρωπος των Ελλήνων δεν έχει τίποτε το κοινόν με τον «άποιν άνθρωπο ή τον κοσμοπολίτην».

Άνθρωπος: (άνω-θρώσκω) είναι το μέλος της πολιτικής κοινότητας της πόλεως. Ο Πολίτης άνθρωπος. **Άνθρωπος έξω τόπου και συναθρώπων αποτελούντων το πολιτικοκοινωνικόν πλαίσιο και την προέκταση της ζωής του δεν είναι**

**δυνατόν να νοηθεί κατά τους Έλληνας. Διότι φυσικοί, υλικοί, πνευματικοί, και ψυχικοί δεσμοί ακατάλυτοι, συνδέουν τον άνθρωπο τόσο με το έδαφος και την φύσιν της πατρίδος του όσον και με τους ανθρώπους του, οι οποίοι ζουν εις το ίδιο έδαφος και εις την ίδια φύση. («Κουροτρόφος Γη» λέγει ο Αισχύλος).**



Ο αρχαίος ελληνικός κόσμος είναι κόσμος εμπορούμενος από αισιόδοξο αντίληψη της ζωής και από τη χαρά της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας και μορφώσεως. Κεντρική μορφή του είναι ο Πολίτης Άνθρωπος, ο επιτυγχάνων την αυθυπόστατον ανάπτυξιν της προσωπικής του οντότητος και την πνευματικοπολιτική του τελείωσιν μόνο εις το πλαίσιο ελευθέρως, δικαιοκρατούμενης και οργανικώς συντεταγμένης πολιτικής κοινωνίας. **Θεμελιώδεις αξίες εις τις οποίες ανήκθη ο Αρχαίος Ελληνικός λόγος είναι: Το Άληθες, το Αγαθόν, το Καλόν, το Ελεύθερο, το Μέτρο.**

Ο υγιής ανθρωπισμός δεν είναι ιστορία και γνώση και μάθηση περί των Αρχαίων και χάριν των αρχαίων, αλλά μόρφωση δια των αρχαίων και της παράδοσης, χάριν του συγχρόνου πολιτισμού και της συγχρόνου ζωής. **Ο ανθρωπιστής ο προσφέρων εκουσίως ολόκληρο το είναι του εις την μορφωτικήν επιρροήν των Ελλήνων ζει μέσα του την αφύπνιση κρυμμένων συμπαντικών δυνάμεων.**

Η αρχαία αυτή γνώση και μάθηση μεταφέρεται αναλλοίωτη μέσω των ριζιτικών που έχουν πολύ βαθιά γνωσιολογικά νοήματα, συμπαντικής προέλευσης.



# Ριζίτικα τραγούδια

Τα περίφημα Κρητικά Ριζίτικα, ως λέγονται, τραγούδια είναι προνόμιον και ιδίωμα των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης, λέγονται δε έτσι διότι επιχωριάζουν εις τις ρίζες, τας υπωρείας δηλαδή των Λευκών Ορέων και συγκεκριμένως εις τα Χωριά Κάρανοσκάφια, Ορθούνη, Σέμπρωνας, Πρασές, Λάκκουσ, Μεσκλά, Ζούβρα, Θέρισσο, Κεραμειά της Κυδωνίας, Λειβαδά, Κουστογιέρακο, Μονή, Αγ. Ειρήνη του Σελίνου και εἴτα γενικῶς εις τας επαρχίας Κισάμου, Σελίνου, Αποκορώνου και Σφακίων. (περιοδικό Κρητική Εστία Μάιος 1966 ,από το Β Κρητικολογικό συνέδριον: Τα Κρητικά Ριζίτικα Τραγούδια, η ανακοίνωση του συνέδριου κ.Ιδομενέως Παπαγρηγοράκη.)

Όταν στα 1966 ο Νικ. Καβρουλάκης επεξεργαζόταν τα "Ριζίτικα Τραγούδια" κύριος στόχος του ήταν να δείξει τα παμπάλαια ρυθμικά και μουσικά απηχήματα που υπήρχαν στα περίεργα και ανεξήγητα από μελωδικής πλευράς άσματα.

Σ' όλο το Β' Κεφάλαιο αναπτύσσεται τόσο ο χαρακτήρας, όσο και η μουσική του τραγουδιού και τα συμπεράσματα από τις ιστορικές έρευνες.

Έχοντας υπ' όψη και το αξιόλογο βιβλίο του μουσικοκριτικού Γ. Ι. Χατζιδάκι( Ο Γεώργιος Ι. Χατζηδάκις στα 1909, έγραφε στην Κρητική Στοά, το περιοδικό του Ιωάννη Μουρέλλου) διατύπωνε για το ριζίτικο τότε τα τελικά συμπεράσματα μεταξύ των οποίων τα σπουδαιότερα είναι:

"Η ρυθμική αγωγή των "Ριζίτικων Τραγουδιών" ξεφεύγει σχεδόν πάντοτε από τα σημερινά τονικά μέτρα της ποίησης. Ακολουθεί την παράδοση του αρχαίου μέλους και πάνω σ' αυτήν έχει προσαρμοσθεί ο μουσικός ρυθμός του στίχου. Για το λόγο αυτό, τα τραγούδια αυτά παρουσιάζουν ανάκατα όλα τα στοιχεία της ρυθμικής μελωποίας, που κρατήθηκαν από τη μακροχρόνια παράδοση. Εδώ ακριβώς έγκειται η αιτία της ασαφούς και ομιχλώδους ατμόσφαιρας της ρυθμικής αγωγής του, όπως διατείνεται ο μουσικοκριτικός κ. Σ. Χαριτάκης. Και πιο κάτω (σ.34): "Η σύγχρονη ποίηση του Ριζιτικού Τραγουδιού και μετά τη γλωσσική διαμόρφωση πάνω στα σύγχρονα λεκτικά μέτρα, ακολούθησε τους παμπάλαιους σκοπούς που κινούνται στα όρια των αρχαίων παραδόσεων και μουσικών εκφράσεων. η ποίηση δηλαδή των τραγουδιών αυτών έγινε φορέας των αρχαίων μουσικών τόνων, χωρίς να

υπάρχει οργανική επαφή μεταξύ του σημερινού ποιητικού έργου και του αρχαϊκού μέλους".

Ο βαθύς εξ άλλου μελετητής της κρητικής μουσικής Γ.Ι. Χατζιδάκης, παραδέχεται πως η μουσική των ριζιτικών τραγουδιών είναι συνέχεια της αρχαίας και συμπεραίνει "ότι τα κρητικά τραγούδια δεν ομοιάζουν από μουσικής απόψεως, με τα τραγούδια της ηπειρωτικής Ελλάδος.

Ταύτα παρουσιάζουν έναν όλως ιδιοσυστατον μελωδικόν και ρυθμικόν τύπον". Το σπουδαιότερο όμως συμπέρασμα του αποκαλύπτει πως η μουσική των τραγουδιών αυτών "ετήρη κατ' ανάγκην την προσωδιαν της λαλουμένης γλώσσης και όταν η μελωδία συνήντα συλλαβάς του ποιήματος με μακρά ή βραχεία φωνήεντα παρέτεινε ή εβράχυνεν αναλόγως την διάρκεια του μουσικού φθόγγου".

Το κείμενο που παραθέτω πιο κάτω είναι από την αρχαία ελληνική γραμματεία και είναι απόσπασμα από την ομιλία του κ. Μουρέλλου Ιωάννη το 1938 στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά σε εκδήλωση της Αδελφότητας Κρητών Πειραιά. Εδώ φαίνεται ολοφάνερα η αρχαία προέλευση των ριζιτικών τραγουδιών η φράση «**Ιή Παιάνας**» μεταφράζεται κατά λέξη **παιάνας φωνητικός** και χαρακτηρίζει σαν ξεχωριστό είδος το τραγούδι αυτό που λένε οι Κρήτες **Αἶδοι και ἄδουσι κατὰ το εἶδος των Κρητων Ιή Παιάνα**

Απόσπασμα ομιλίας Ιωάννη Μουρέλλου Στα Ριζίτικα τραγούδια και την Κρητική μουσική θα δείτε κατακάθαρα γραμμένη τη μακρά ιστορία του λαού αυτού. Εκεί θα βρήτε τα ορμητικά μοτίβα διαρκώς εναλλασσόμενα με τα μοτίβα της γαλήνης και της μακαριότητος και κει θα δήτε ζωγραφισμένες τις τραγικές μεταλλαγές της ζωής του.

Μελετώντας τα Ριζίτικα και την άφραστη Κρητική μουσική, θα καταλάβετε, γιατί ο Όμηρος μας λέει, πώς πάνω στην ασπίδα του Αχιλλέως ο θεός της τέχνης Ήφαιστος είχε τεχνουργήσει ένα Κρητικό χορό, και θα δικαιολογήσετε τους Σπαρτιάτες, που μετεκάλεσαν κατά την τριακοστή Ολυμπιάδα τον Κρήτα μουσικό, το Γορτύνιο Θαλήτα, για να διδάξη τα υπορχήματα και τους γυμνοπαιδικούς χορούς.

Αλλά και τότε δεν θα παραξενευθείτε διαβάζοντας πως:

"Οι Κρήτες ους ο θεός εκάλεσεν ιερείς του ιδίου ναού εις Πυθώ, άρχονται της ανόδου προς τους Δελφούς, πορευόμενοι δια της στενής κοιλάδος του Παρνασσού. Και ο μεν Απόλλων

ηγείται ηδύτατα κιθαρίζων και ευμαλέστατα ορχούμενος, οι δε Κρήτες έπονται τω θεώ προς την Πυθώ ευρύθμω ποδί προβαίνοντες και άδουσι κατὰ το εἶδος των Κρητων Ιή Παιάνα, ωδήν μελίφθογγον, οἶαν η μούσα έθηκεν εν τοις στήθεσιν αυτών".

## η Ρίζα και τὸ Ριζίτικο

ΚΑΡΑΝΟΥ 1982

Η εκδήλωση "Η Ρίζα και το Ριζίτικο" έγινε για πρώτη φορά στα Κάρανου στις 8/8/1982, υπό την αιγίδα της Μητρόπολης Κυδωνίας και Αποκορώνου



## η Ρίζα και τό Ριζίτικο

**Καράνου 2004**

Έγινε στις 12/8/2004, υπό την αιγίδα του Αρχείου Κρήτης της Ηρώς και του Γιώργου Σγουράκη



## Αρχαία μουσική Ο Απολλώνιος ορθολογισμός και ο Διονυσιακός ενθουσιασμός στο ριζίτικο



Το ριζίτικο τραγούδι και γενικά η μυσταγωγική διαδικασία των συναντήσεων των ριζιτών εμπεριέχουν όλα τα στοιχεία του Απολλώνιου ορθολογισμού και του Διονυσιακού Αληθούς Αρμονική συνύπαρξη και των δυο τάσεων δηλαδή υπερβατική συμπεριφορά κατά πολύ του φυσιολογικού από καποίους (πχ. κούπες, αλόγιστες μπαλωτές) και ορθολογική συμπεριφορά από άλλους. Έπισης και στοιχεία από την αρχαία μουσική σωζονται μονο στα ριζίτικα τραγούδια ακόμα.

Η αρχαία μουσική δημιουργήθηκε από τη συνάρτηση ορισμένων παραγόντων. Είναι στενά δεμένη με το μέτρο, την προσωδία και το νόημα του ποιήματος.

Η προσωδία εμμέτρου απαγγελίας, προφορά των λέξεων συμφώνως προς τα πνεύματα, τόνους και άλλα σημεία προφοράς, αναφέρεται στη φυσική προφορά των φθόγγων, ενώ το μέτρο στην τεχνική. Ο ρυθμός επομένως κατά κύριο λόγο στηρίχτηκε στην προσωδιακή εκφορά των φθόγγων, την αρμονική θέση των συλλαβών και την επιλογή των λέξεων που συγκροτούσαν το νόημα. Η χρονική επέκταση των φωνηέντων και η τονική διακύμανση του ρυθμού οδηγούσε στη μελωδία.

Οι αοιδοί (μπορούν να συγκριθούν με τους σημερινούς μύστες των ριζιτικών τραγουδιών) ήταν αξιοσέβαστα πρόσωπα είχαν θεϊκή, έμπνευση. Σε πολλά σημεία



της θ' ραψωδίας αναφέρεται ο Δημόδοκος σαν, "θεῖος αοιδός", γιατί οι άνθρωποι εκείνης της εποχής πίστευαν πως "πάσι ανθρώποισιν επιχθονίοισιν αοιδοί τιμής έμμοροι εισί και αιδούς, ουνεκ' άρα σφέας οίμας Μου σ' εδίδαξε, φίλησε δε φύλον αοιδών", (στ. 479-81). Τόσο όμως ο Δημόδοκος όσο και ο Φήμιος (ρ, 263, α 337) τραγουδούσαν τα έπη και δεν έκαναν απλή απαγγελία. Φαίνεται πως η μακρόχρονη παράδοση κράτησε τη μουσική μέχρι τα χρόνια του Σωκράτη.

Οι παλαιότεροι λυρικοί ποιητές απεχθανόταν την πολυμορφία των ρυθμών. Είχαν μικρές στροφές και επωδές. Ύστερα όμως από το Στησίχορο και τον Πίνδαρο η ποίηση γίνεται πιο σύνθετη: "οι διθυραμβοποιοί όμως άλλαξαν και τους τρόπους, χρησιμοποιώντας στο ίδιο τραγούδι Δωρίους και Φρύγιους και Λύδιους κι άλλαζαν ως και τις μελωδίες, άλλοτε κάνοντάς τις εναρμόνιες άλλοτε χρωματικές κι άλλοτε διατονικές..." (Περί συνθ. Ονομάτων κεφ. 10).



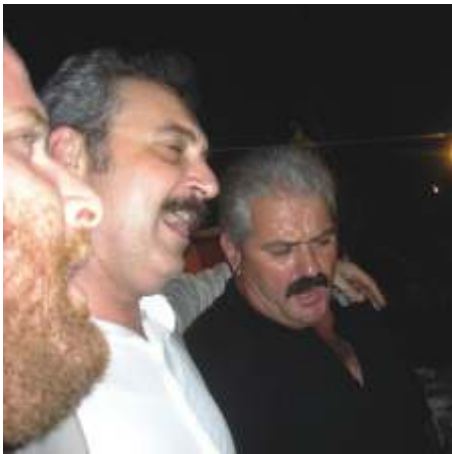
Είναι λοιπόν φανερό πως οι πρώτοι λυρικοί ποιητές τόνιζαν τα συναισθήματα τους με απλό τρόπο επηρεασμένοι ίσως από το χαρακτήρα της επικής ποίησης. Ο αρχικός όμως διθύραμβος σαν ποίημα αυτοσχέδιο και άπλαστο γινόταν φορέας πολλών αρμονιών και ιδιαίτερα των Δωρίων και των Φρυγιών που ήσαν πιο εκφραστικές και διάτονες.

Προσαρμοσμένος ο διθύραμβος στις εορτές του Διονύσου που κυριαρχούσε ο έξαλλος ενθουσιασμός των χορευτών, είχε άναρχους ρυθμούς και διάτονες μελωδίες.



Μας λέει λοιπόν ο Μίκης Θεοδωράκης περί Διονυσιακού ενθουσιασμού.

Ο Απόλλων υπήρξε ο κατ' εξοχήν Θεός των Ελλήνων. Πίσω από την αναζήτηση και κατάκτηση του Ωραίου υπάρχει η τάση προς το Απόλυτο και η κυριαρχία των Καθαρών Ιδεών. Τα στοιχεία αυτά όμως συντέιναν στην απογείωση από την αλήθεια της σάρκας και των αισθήσεων, που από έναν άλλο δρόμο οδηγούν στον ψυχικό εξαγνισμό και στην ψυχική κάθαρση. Και από κει στην θεία Μέθη με την υπέρβαση του συμβατού και την κατάκτηση μιας καινούριας πνευματικότητας, σημαδεμένης με το πυρακτωμένο σίδερο του τραγικού. Αυτό το μέγα έλλειμμα ήρθε να συμπληρώσει ο Διόνυσος επιβάλλοντας το δικό του «αληθές».



Ας δούμε όμως ποιο και τι είναι το διονυσιακό Αληθές. Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν τον Διόνυσο ισότιμο με τον Απόλλωνα και γ' αυτό το δελφικό έτος ήταν μοιρασμένο σε δύο ίσα μέρη σ' αυτούς τους δύο θεούς, τον Απόλλωνα και τον Διόνυσο.

Ο μύθος θέλει τον Διόνυσο να είναι ο πρώτος που γεύτηκε τον καρπό της αμπέλου, τον ρίνον και μέθυσε. Έτσι το στοιχείο της μέθης προστίθεται στη ζωή των ανθρώπων. Ο Έρωτας, τα όργια και η μέθη γίνονται σύμβολα της ενθουσιαστικής ζωτικότητας και της αενάου δημιουργίας.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ο διονυσιασμός ως κοσμοαντίληψη ολοκληρώνεται μετά την επιστροφή του Βάκχου από την Θράκη, την Λυδία και την

Φρυγία. Απ' όπου περνά ο Διόνυσος, οι Έλληνες παραφέρονται οδηγημένοι από οργιαστικές επιθυμίες.

Το πρώτο στοιχείο αυτής της νέας λατρείας ήταν να ανυψωθεί η ψυχή στο επίπεδο του ενθουσιασμού. Για τον σκοπό αυτόν χόρευαν με όλο τους το σώμα, με κινήσεις γρήγορες, κοφτές και ασύμμετρες, ενώ συγχρόνως τραγουδούσαν βγάζοντας ήχους διαπεραστικούς. Κάποτε απ' αυτές τις άναρθρες κραυγές προέκυψαν οι Ωδές προς τον Τράγο - που ήταν μια από τις μεταμορφώσεις του Βάκχου - , δηλαδή Ωδή στον Τράγο ίσον Τραγωδία. Ωδές που έγιναν η βάση για την γένεση της Τραγωδίας και την ανακάλυψη του θεάτρου.



## Ρυθμός + Αρμονία στα Ριζίτικα τραγούδια

Ρυθμός είναι ο αρμονικός συνδυασμός χρόνου, μορφής και κίνησης σε σύστημα τάξης. Αναφέρεται κυρίως στη μουσική και στη ποίηση, ευρύτερα όμως διακινείται, επεκτείνεται και συγκροτείται από όλα τα στοιχεία εκείνα που ορίζουν και λειτουργούν το μεγαλείο του Σύμπαντος. Ο ρυθμός ορίζεται από τον Ησύχιο ως “Κανών, μέτρο, τρόπος, μέλος εύφωνον, ακολουθία, τάξις”.



Κάθε πνευματική εκδήλωση του ανθρώπου δεν είναι άσχετη με τον αιώνιο ρυθμό του κόσμου. Μυριάδες κύματα του σύμπαντος πλήττουν συνεχώς την συνείδηση και αναπάλλουν στη ψυχή μυριάδες μηνύματα ασύλληπτα στην αδύναμη σκέψη. Η υπερνοητική αυτή ανάταση του πνεύματος που έχει την ικανότητα να παίρνει την επαφή με τα πιο λεπτά κύματα μιας πολυδύναμης διαχρονικής κύμανσης και να τα μετατρέπει σ' ένα πολυδιάστατο αισθησιακό φάσμα, οδηγεί στη δημιουργία της υψηλής τέχνης.

“αν κανείς χρησιμοποιεί τις λέξεις με αρμονία και ρυθμό που πρέπει, σχεδόν μόνο μ' αυτή, τη μόνη αρμονία, θα εφαρμόζει για να εκφράζεται καλά, γιατί οι μεταβολές της είναι μικρές και μάλιστα γίνονται σε παρόμοιο ρυθμό.” (Πολιτ. Γ' ΙΧ. 397).



Με τη λέξη αρμονία εννοεί τη φραστική και ρυθμική κίνηση και συμφωνία των λέξεων, όπου η έκφραση της προσωδιακής προφοράς ακολουθεί πιστά τις διακυμάνσεις των ήχων στο σωστό βάδισμα των ποδών. Ο Πλάτωνας εξ άλλου θεωρεί πως στοιχεία της μελωδίας είναι οι λέξεις, (τα λόγια), η αρμονία και ο ρυθμός. Ύστερα απ' αυτά πρέπει να συμπεράνουμε πως τα τρία αυτά στοιχεία (λέξη, αρμονία, ρυθμός) αρμοζόταν σε ορισμένους πάγιους ήχους (σκοπούς) που έδιδαν τη βάση και το χρώμα της προσωδίας για την πιο πέρα επέκταση της σε μελωδία. Βάση επομένως της μελωδίας έμπαινε η αρμονία που θα στηριζόταν πια η ελεύθερη μελωδία που πολλές φορές ξέφευγε από τα καθιερωμένα μέτρα. Για το λόγο αυτό ο Σωκράτης στο διάλογο αυτό πιστεύει πως πρέπει ν' αναγκάζονται οι “πόδες” και οι “μελωδίες” να προσαρμόζονται στο περιεχόμενο. (Πολιτεία: Βιβλ. Γ).



Κύριος στόχος του Πλάτωνα είναι στο διάλογο αυτό να παρουσιάσει τη μουσική εκείνη που συντελεί στην αρετή και τον κόσμιο βίο και για τούτο πρέπει να γίνεται στη μουσική αγωγή των πολιτών η επιλογή των καλών και η αποφυγή των κακών αρμονιών και συμπεραίνει: “δεν πρέπει να ζητάμε την ποικιλία και σ' αυτούς, μήτε κάθε είδος μετρικούς πόδες (βάσεις) παρά να ξεχωρίσουμε ποιοί είναι οι ρυθμοί που εκφράζουν το βίο του ενάρετου και γενναίου ανθρώπου”.

Όπως μας τονίζει ο Νικ. Καβρουλάκης, είναι φανερό πως η μουσική είναι η ανώτερη γλώσσα του ανθρώπου και

επιδρούσε πάντοτε στην, ψυχή των πολιτών έντονα θετικά ή αρνητικά. Όλοι οι αγώνες των λαών συνδέθηκαν με τη μουσική εκείνη που οιστρηλατούσε και ενέπνεε τις ατέλειωτες γραμμές των αγωνιστών, που θυσιάστηκαν για την ελευθερία και τα ανώτερα ιδανικά. Αντίθετα, υπάρχει και η μουσική εκείνη που οδηγεί στην ηθική αποχαύνωση και τη διαφθορά. Οι ήχοι της ναρκώνουν την ψυχή, αφανίζουν την ανθρωπιά, ποδοπατούν την αξιοπρέπεια και μεταβάλλουν τους ταλαίπωρους θνητούς σε βδελυρές οντότητες της Κίρκης.

Αυτή ακριβώς τη θετική και αρνητική πλευρά της αρμονίας και της μελωδίας αναπτύσσει στο Γ' βιβλίο της “Πολιτείας” ο Πλάτωνας. Διακρίνει ποια ποδικά συστήματα και ποιες αρμονίες συντείνουν στη βελτίωση του πολίτη και ποιες στην κατάπτωση και τη διαφθορά. Σε μια γλώσσα μουσική και εύρυθμη, όπως ήταν η αρχαία ελληνική, κάθε δυσαρμονία ήταν φοβερό ολίσθημα.

Η μονωδία περισσότερο από τη χρωματική μουσική συντελεί στην ανύψωση του νοήματος και του καθαρού λόγου, κατά αυτό τον τρόπο τραγουδιούνται ακόμα σήμερα τα ριζίτικα στις ρίζες των Λευκών Ορέων με πολυάριθμους συνδυασμούς προσωδιακής προφοράς, τόνου, και ρυθμού, και συνεχίζουν να διαμορφώνουν χαρακτηριστές καλλιεργώντας τις ψυχές μας

Ο Ελληνισμός είναι ένας πολυδιάστατος οργανισμός, που αναπτύσσεται μεταβάλλεται, μα πάντα κρατεί τις καταβολές εκείνες που τον συντηρούν, τον τρέφουν και τον ανανεώνουν. Κι όπως κράτησε η αιώνια πνευματική μας οντότητα στο γλωσσικό μας αίσθημα μυριάδες χαρακτηριστικές έννοιες λόγου, σχεδόν αμετάβλητες, κι η λαϊκή μας συνείδηση διατήρησε διάφορα ήθη έθιμα και προγονικές αρετές και συνήθειες, έτσι ακριβώς και το υψηλό μουσικό αισθητήριο της φυλής μας ανανέωνε, στο πέρασμα του χρόνου, τις αρχαϊκές μελωδίες, χωρίς αυτές να χάνουν το χρώμα, τη δύναμη και το αρχικό τους μεγαλείο.



## Ριζίτικο, η φωνή της ψυχής μας

Στη λαϊκή του ποίηση ο Κρητικός λαός ξεχύνει όλη την ψυχικότητά του. Σ' αυτήν ένας δυνατός ερευνητής εύκολα διακρίνει την ωραία ψυχή του κ' εύκολα διαπιστώνει την αιωνιότητα του ψυχικού του κόσμου, που παραμένει ρωμαλέος και αναλλοίωτος, από την πρώτη αρχή της εκδηλώσεων του στις τοιχογραφίες της Κνωσού, ως τις τελευταίες του πολεμικές και ερωτικές εκδηλώσεις.



Ο λεπτός και ευγενικός νέος, που μαζεύει κρίνα και κρόκους στις πανάρχαιες τοιχογραφίες της Κνωσού, είναι ο ίδιος και απaráλλακτος σημερινός Κρητικός, που κάνει "το μόσχο πρόγιομα και τη κανέλλα γιόμα" και από ότι φαίνεται πολλοί Έλληνες δεν μας ξέρουν όσο πρέπει.

Αγνοούν όχι μόνο την ψυχουσύνθεσί μας, αλλά δεν ξέρουν και τα πιο στοιχειώδη χαρακτηριστικά του Κρητικού λαού. Δεν ξέρουν μήτε καν τη γη μας την Κουροτρόφο, με την οποία φυσικοί, υλικοί, πνευματικοί, και ψυχικοί δεσμοί ακατάλυτοι, μας συνδέουν τόσο με το έδαφος και την φύσιν της όσον και με τους ανθρώπους της, οι οποίοι ζουν εις το ίδιο έδαφος και εις την ίδια φύση με μας. ("Κουροτρόφος Γη" λέγει ο Αισχύλος).



-Μα ελάτε, ελάτε λοιπόν στην Κρήτη για λίγες μέρες μόνο, για να δήτε το δροσάτο νησί μας να σπαρταρά σε πράσινους οργανισμούς.

Ελάτε να δείτε τα παιγνίδια της θάλασσας μας, που άλλοτε αγριεμένη κτυπά τα σκληρόβραχα ακρογιάλια μας ζητώντας τους παλιούς Κουρσάρους κι' άλλοτε χαδιάρια και μαλακή γλείφει τις αμμουδιές μας φλοισβίζοντας γλυκά, σα να τραγουδά ερωτικά τραγούδια στις αθάνατες νύμφες, που κρατούν το γυμνό τους χορό αιώνες αιώνων.

**Ελάτε ν' ανεβούμε στα χιονισμένα της βουνά για να πάρετε την κάθετη, τη μελωδική ιδέα του ύψους, που μόνο στα βουνά των νησιών μπορείτε, να πάρετε και να αισθανθήτε ένα καινούργιο θεό μεγαλουργίας να ξεπετά γύρω σας και μέσα σας!**

Ελάτε να δήτε τα λυγερά μας παλληκάρια να σέρνουν τον άλλοτε μαλακό και άλλοτε άγριο χορό τους, για να λάβετε μία ιδέα της δυνατής φυλής των Ηρακλειδών (Δωρική)με τη βαριά, αλλά γρήγορη, κίνηση της.

Ελάτε ν' αντικρίσετε το γλυκό χαμόγελο του διαβάτη που ανοιχτόκαρδα σας φωνάζει από μακριά το παλιό Βυζαντινό "Πολλά τα έτη σας" και μπήτε στο φτωχικό του καλύβι, για να πεισθήτε, πώς και το κομμάτι το ψωμί, πούχει για τα παιδιά του, με χαρά το δίνει στον ξένο, γιατί μέσα του βοούν ακόμα όλες οι εντολές του Ξενίου Διός.

**Ελάτε να μελετήσετε την ψυχή μας, που πάντα ορθάνοιχτη δείχνει όλα τα μυστικά της, γιατί τίποτε, μήτε καλό μήτε κακό, δεν μπορεί να κράτηση μυστικό η ψυχή ενός αληθινού άνδρα.**

Ελάτε να σας πούμε την ιστορία της μαρτυρικής μας ζωής, για να μάθετε από που ξεκινήσαμε, από ποια τραγικά στάδια περάσαμε, πώς αντικρίσαμε τις τρικυμίες της ζωής μας, πώς εξούσαμε, πώς εθρηνούσαμε, πώς αγαπούσαμε, και πώς πεθαίναμε, και τότε θα μας αισθανθήτε, θα μας σεβασθήτε και θα μας αγαπήσετε περισσότερο.

